

De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2017

Johan Bos

Het broedseizoen van 2017 van de Sperwer in Groningen was voor een groot deel een ware exodus. Veel territoria die in voorgaande jaren gewoon bezet waren, bleven vacant of werden in een vroeg stadium – nog voor er een nest werd gebouwd – verlaten. Uiteindelijk bleek de ‘schade’ mee te vallen. Het broedsucces en het gemiddeld aantal jongen bij de nesten waar werd gebroed, waren relatief goed in vergelijking met de voorafgaande vijf jaren (zie Bos 2013a, Bos 2013b, Bos 2015, Bos 2016a). In dit verslag volgen de onderzoeksresultaten in gedetailleerde vorm en ga ik ook in op de perikelen omtrent partiële predatie. Voor een beschrijving van de gebruikte methode verwijs ik naar Bos (2017) en Bijlsma (2006).

Territoria

In totaal werden er 40 territoria vastgesteld in verschillende delen van de provincie Groningen. Dit lijkt een goed aantal, maar niets is minder waar: lokaal vond een behoorlijke leegloop plaats en was er soms sprake van halvering (Tabel 1). De resulterende aantallen bereikten hier een absoluut dieptepunt van de laatste zes jaren.

Nesten werden, zoals gewoonlijk in de provincie Groningen, meestal in loofbomen gevonden (22 keer, vooral meidoorn, eik, wilg, en berk) maar ook in naaldbomen (18 keer, met name fijnspar, douglasspar en grove den). De variatie in broedplaatskeuze is enorm en omvat zowel klassieke jonge, dichte naaldboompercelen als ook loofbos (oudere bossen met tweede boomlaag van meidoorn, berkenbosjes, jonge aanplant langs snelwegen, om maar wat te noemen).

Tabel 1. Gevonden broedparen van Sperwers in twee gemeenten in Groningen in 2012-17; tussen haakjes percentage nesten met uitgevlogen jongen. *Number of Sparrowhawk territories located in two municipalities in the province of Groningen in 2012-17; percentage of successful nests in brackets.*

Gemeente <i>Municipality</i>	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Haren (Gr)	6 (25%)	6 (50%)	8 (75%)	8 (25%)	9 (44%)	6 (50%)
Leek (Gr)	6 (25%)	6 (50%)	6 (83%)	8 (71%)	8 (88%)	4 (50%)
Som <i>Sum</i>	12 (25%)	12 (50%)	14 (79%)	16 (47%)	17 (65%)	10 (50%)

Foto 1. Adult paartje sperwers in de buurt van het nest enkele seconden voordat het mannetje (rechts) de prooi na het plukken aan het vrouwtje (links) overgeeft. Groningen, 23 april 2017 (Foto: Johan Bos). *Adult male Sparrowhawk (right) about to deliver a plucked prey to the adult female, Groningen, 23 April 2017.*

Ringonderzoek

Er werd een flink aantal jongen (86) geringd in 2017. Het ringwerk van de afgelopen jaren werpt langzamerhand zijn vruchten af. Afgezien van een gestaag groeiende schat aan gegevens over dispersie en overleving, levert het ringen van de jongen ook eenduidig bewijs over predatie (ringvondsten in haviksnesten bijvoorbeeld, zie Bos 2016b).

Het leukste zijn natuurlijk terugmeldingen van nog levende vogels. In 2017 kon ik een geringd mannetje van een broedpaar ten zuiden van de stad Groningen met veel geduld identificeren door de ring af te lezen (Figuur 1). Het bleek te gaan om 1.607.410, een beest dat ik nota bene zelf in 2014 als nestjong aan de noordkant van de stad had geringd (6 km afstand) in een nest gevonden door wijlen Pieter de Haan (Quist 2017).

Broedsucces

Bij 25 van 39 nader gevolgde paren vlogen jongen uit. Dit resulteert in een broedsucces van 64% en dat is niet bijzonder laag of hoog in vergelijking met cijfers van eerdere jaren (Tabel 2). Bij de 14 paren zonder uitgevlogen jongen vond het mislukken 8 keer in de eifase plaats (waarvan 2 keer predatie door marter), en 6 keer in de jongentijd (1 keer dode jongen op nest, 5 keer predatie door Havik of marter). Een van de gevallen van havikpredatie is uitvoerig gedocumenteerd in Bos (2017).

Foto 2. Nesten met een enkel jong zijn een aanwijzing op deelpredatie. Haren, 4 juli 2017 (Foto: Johan Bos). *A single chick on Sparrowhawk nests suggests partial predation, Haren, 4 July 2017.*

Predatie door marter en Havik heeft dus een grote invloed op nestsucces, maar de werkelijkheid wordt zelfs nog verdoezeld door de cijfers hierboven. Deelpredatie (wel uitgevlogen jongen maar een deel van het broedsel gepredeerd) is aan de orde maar moeilijker te kwantificeren. Deze nesten worden dan wel bestempeld als ‘succesvol’ terwijl misschien wel 4 van de 5 door een Havik of marter gepredeerd zouden kunnen zijn (Foto 2). Als je broedsucces zou berekenen als het percentage uitgevlogen jongen op het aantal gelegde eieren zou je een stuk lager uitkomen. Het is echter erg lastig om het aantal uitgevlogen jongen nauwkeurig vast te stellen.

We kunnen wel discussiëren hoe het broedsucces berekend moet worden, maar dan moet er wel gebroed worden! In de omgeving van Leek vond een waar massacre plaats onder adulte vogels. Hier werden al vroeg in het seizoen in een bosgebied met gewoonlijk twee territoria de resten van vier (!) verschillende volwassen Sperwers gevonden. Als schuldige werd een boommarter aangewezen, die ook de helft van de broedsels van de in het bos aanwezige nestkasten geplunderd had en op cameraval vastgelegd was (*p.c.* René Oosterhuis).

Broedbiologie

Bij 22 nesten werden de jongen gemeten en het legbegin teruggerekend op basis van de lengte van de handvleugel (Bijlsma 2006), resulterend in een laat gemiddeld legbegin van 1 mei, met uitschieters op 20 april (vroegste) en 14 mei (laatste). Met een gemiddelde van 3.9 was het aantal jongen per nest normaal (Tabel 2). Er werd slechts één nest met zes jongen aangetroffen dit jaar.

Bij 13 van de 22 gecontroleerde nesten werden luisvliegen op jongen aangetroffen, dus een relatief hoog nestbesmettingspercentage van 59% in vergelijking tot voorafgaande jaren (Tabel 2).

Tabel 2. Broedbiologische gegevens van Sperwer in de provincie Groningen (2014-17). *Breeding success (% pairs successful in raising chick(s)), mean start of laying, number of chicks fledging/successful nest and percentage of nests where chicks were infested with louse flies; in brackets number of nests.*

Jaar <i>Year</i>	Broedsucces <i>Success</i>	Legbegin <i>Start</i>	Jongen <i>Chicks</i>	Luisvliegen <i>Louse flies</i>
2014	79% (n=28)	26/4 (n=17)	4.2 (n=20)	41% (n=17)
2015	42% (n=48)	30/4 (n=14)	3.2 (n=14)	21% (n=14)
2016	60% (n=25)	28/4 (n=13)	4.0 (n=13)	46% (n=13)
2017	64% (n=39)	1/5 (n=22)	3.9 (n=22)	59% (n=22)

Foto 3. Nog een nest met één jong, vermoedelijk het resultaat van partiële predatie, Stadskanaal, 27 juni 2017 (Foto: Johan Bos). *Another Sparrowhawk nest with one chick, presumably caused by partial predation, Stadskanaal, 27 juni 2017.*

Conclusie

Vorig jaar concludeerde ik nog dat de populatie van de Sperwer in de provincie Groningen stabiel is en er waarschijnlijk zelfs sprake was van een lichte toename. Deze visie kan na dit broedseizoen dus compleet overboord. Ook al was het broedsucces van de nesten redelijk in 2016 in vergelijking met eerdere jaren, dit geeft een totaal verkeerd beeld. Het wordt dus spannend wat 2018 gaat brengen!

Dank

Dit onderzoek werd andermaal mogelijk gemaakt met de hulp van enkele fanatiekelingen, belangrijke informanten, en steun van terreinbeheerders. Voor het leveren van gegevens, tips en vergunningen gaat mijn dank uit naar Erik Bazuin, Rob Bijlsma,

Jacob de Bruin, Martin Bul, Hessel Enting, Jack Frugte, Danny Gerrets, Alwin Hut, Henk van der Jeugd, Leon Luijten, René Oosterhuis, Marcel Sandifort, Jasper Schut, Simone van der Sijs, Harry Westerhuis, Albert-Erik de Winter, Louis Witte, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, en het Groninger Landschap. Erik, Marcel, Martin en Simone hielpen bij nestcontroles.

Summary

Bos J. 2018. The Sparrowhawk *Accipiter nisus* as a breeding bird in the province of Groningen in 2017. De Takkeling 26: 149-153.

In 2017, 40 territories of Sparrowhawk were located in the province of Groningen. For two municipalities followed since 2012, numbers had declined by 33 and 50%. Twenty-five out of 39 pairs were successful in raising at least one young. Failures occurred during the egg stage (8x, of which twice predation by marten) and chick stage (1x dead chicks on nest, 5x predation by marten or Goshawk *Accipiter gentilis*). Among successful nests, partial predation was repeatedly recorded. Start of laying among 22 nests averaged 1 May (range 20 April – 14 May), and successful nests raised on average 3.9 chicks. Louse flies were recorded on chicks in 13 out of 22 nests.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2006. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bos J. 2013a. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2012. De Takkeling 21: 129-131.
- Bos J. 2013b. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2013. De Takkeling 21: 204-208.
- Bos J. 2015. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2014. De Takkeling 23: 86-88.
- Bos J. 2016a. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2015. De Takkeling 24: 133-138.
- Bos J. 2016b. Opmerkelijke oogst van geringde prooien bij inspectie van een haviksnest *Accipiter gentilis* na de broedtijd. De Takkeling 24: 121-123.
- Quist M. 2017. Het verhaal van Pieterr. L'Indépendance, Dwingeloo.

Adres: De Savornin Lohmanlaan 55, 9722 HD Groningen, ioan.bos@gmail.com